

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

ВІСНИК

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 3 (41)

**«ВІЛЬНИЙ СЕРЕД НЕВОЛИ І СВЯТИЙ СЕРЕД ПЕКЛА» :
ДО 300-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Г. С. СКОВОРОДИ**

300
років з дня народження

**СВІТ
СКОВОРОДИ**

Вінниця – 2022

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

ВИПУСК № 3 (41)

Свідоцтво про державну реєстрацію

друкованого засобу масової інформації

Серія ВІД № 1065-423-ПР від 24 грудня 2019 року

Журнал

(науково-виробничий, навчальний, довідковий)

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік

Мова видання: українська, російська, англійська, німецька

Тематичні напрями Вісника:

- ❖ Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- ❖ Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- ❖ Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- ❖ Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- ❖ Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- ❖ Challenges in Education
- ❖ Відомі імена року
- ❖ Конкурси
- ❖ Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Протокол № 4 від 17 листопада 2022 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.;
відповідальний редактор: методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкар С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

Відповідальність за зміст статей несуть автори

Матеріали видаються в авторській редакції

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу/[ред.кол. : Войцехівський К.Ф. (гол.ред) та інші]. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2022. Випуск 3(41). 137с.

ЗМІСТ

СЛОВО РЕДАКТОРА: Рада молодих вчених. Бузенко І.Л., Сорочан А.М..... 5

ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ ТА ЕТНОКУЛЬТУРИ

БАЛИНСЬКА Н.П. СВЯТКОВО-ОБРЯДОВА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ Й ЗВИЧАЇВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	7
ДРОВОЗЮК Л.М. ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ У ШКОЛАХ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД	11
БІЛОУС Л. П. АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	16
ГАВРИЛЮК АНАСТАСІЯ РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	23
ГОРДІЙ Ю.В. АРТ-ТЕРАПІЯ В ЗКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	28
ГУЛЯС Н. М. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	33
ЛАТУША Н. В., СТАСЕНКО А. М. СУТНІСТЬ ІСТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	37
МАСЮТА НАДІЯ ЗНАЧЕННЯ ГРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА	42
МАШТАЛЯР Й.Ф. АДАПТАЦІЯ ЗАРУБІЖНИХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМ ТА КОНЦЕПЦІЙ В ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	45
ОБОДЯНСЬКА Н. П. МИСТЕЦТВО І ФОНЕТИКА: ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ФОНЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	52
ОСАДЧУК А.С. ДІТИ ТА ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА	54
ШИЯН Д. О., ДЄВОЧКІНА Г. В. ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ЧИСЛА ІМЕННИКІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	56
ДОЦЕНКО В.П. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА VS ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ	59

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ФЕДОРЧУК НАТАЛІЯ ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРІОРИТЕТИ.....	64
--	----

БУГА О. І. ДІЛОВА ГРА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	69
ГАЛЬЯНОВА О.А. ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ	74
ГАРГАУН Н. М. ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ТЕХНІКІВ-ЕЛЕКТРИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	78
ГУБЕЛЮК АННА ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ПІД ЧАС ГРУПОВОЇ РОБОТИ	81
БЕВЗ В.В., З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	87
КУЗЬМИНСЬКА Д. М. ПРОГРАМА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ НАСТІЛЬНИХ ІГОР	91
ЛАВРЕНЧУК АНДРІЙ ОСНОВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КЗВО «ВІННИЦЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»	98
СТЕЦЮК І.В. ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ ЯК ДИДАКТИЧНОГО ЗАСОБУ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ	102

ВІДОМІ ІМЕНА \ РЕЦЕНЗІЇ

ДУДКЕВИЧ Н. Г., НЕНЧИНСЬКА Л. В., РОМАНУХА Ю. В., УСНИЙ ЖУРНАЛ НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЮ-СЛОВЕСНИКУ	107
КАМЕНЮК МИХАЙЛО НА СТОРІНКАХ ЖІНОЧОГО РОМАНУ... ТАКИЙ НЕОЧІКУВАНИЙ СЕАНС	111
ОМЕЛЯНЧИК Т.Г. ВОНИ СТВЕРДЖУЮТЬ МИР І ДОБРО НА ЗЕМЛІ	114
РОКІЩКА І.А. ЗРАЗОК СЛУЖІННЯ МУЗИЦІ, НАРОДУ І ДЕРЖАВІ : ІГНАЦІ ЯН ПАДЕРЕВСЬКИЙ	119
КІСЕЛЬОВ Д. Л. ХРОНІКА ІБСЕНІЗМУ: ДЖОРДЖ БЕРНАРД ШОУ	123
БАГРІЙ ТЕТЯНА ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА ЯК ТРАДИЦІЙНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОЇ І СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХІХ ст.	129
ЗІНЬКО М.Л., ДЕМКО Н.О. ЖИТТЯ В МУЗИЦІ ТА МУЗИКА В ЖИТТІ: Історія пісні, яка змінила світ	132
ВИМОГИ до підготовки науково-методичних статей Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу	138

СЛОВО РЕДАКТОРА

Пропонуємо продовжити розмову, яку ми розпочали на шпальтах попереднього Випуску Вісника, про місію педагога в умовах воєнного стану.

XXI століття асоціюється з бурхливим розвитком науки й техніки, соціально-економічною інтеграцією різних країн світу, поширенням інформаційних технологій, міжнародною мобільністю. Усе це наслідок глобалізаційних впливів на людство. Сьогодні весь світ прагне інкорпоруватися в єдине суспільство, але зворотним боком глобалізаційних явищ, на жаль, є загострення міжнаціональних конфліктів, економічна криза, деформування моральних ціннісних орієнтацій тощо.

Вплив глобалізації відчувається у сфері науки й освіти та проявляється як у позитивному, так і в негативному аспекті. На думку учених глобальна освіта може розглядатися як кардинальна парадигма нового століття, що передбачає випереджальний характер освіти, її спрямованість у майбутнє, неупереджене світосприйняття, засноване на гуманізації, гуманітаризації та демократизації освітнього процесу. «Глобальна освіта спрямовується на формування людини майбутнього за допомогою різноманітних інформаційних процесів у системі — людина – суспільство – природа [Кузь В.Г.]. Але війна вносить свої корективи й не зважати на них неможливо.

Початок російської агресії й розгортання повномасштабного вторгнення ворожих військ на теренах суверенної української держави змінили кожного з нас. Ми науковці, вчителі, студенти, але поруч з усіма перерахованими вище соціальними ролями з'явилася прикладка «волонтер». Це не звичайне бажання чи примха – це нові реалії.

Феномен волонтерства виник і поширився ще в 2014 році, коли громадяни нашої країни, переважно молодь, шляхом мирних демонстрацій показували свою позицію тодішній проросійській владі. Люди об'єднуються, щоб триматися й пережити ці важкі часи. Про волонтерський рух в Україні із захопленням говорять у багатьох країнах світу, називаючи це явище унікальним. На нашу думку, першочергове завдання педагогів у воєнний час – показати власним прикладом, як формується чітка громадянська позиція. Наразі важливо не просто говорити про патріотизм, а виховувати його в дії, підтримуючи Збройні Сили України.

На базі нашого навчального закладу, КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» протягом лютого-березня 2022 року було сформовано волонтерський осередок «В єдності сила». А вже після відновлення звичного формату навчання, офлайн, викладачі й студенти коледжу активно долучилися до різноманітних ініціатив, спрямованих на допомогу військовим і цивільним, котрі постраждали внаслідок російської агресії. Подаємо опис наймасштабніших волонтерських подій у стінах нашого коледжу.

У вересні реалізований проєкт – благодійний аукціон книг «Маленькі кроки заради великої перемоги», – який дозволив зібрати 10 тис грн. на потреби ЗСУ. А юні вихованці мовної школи «Grade» підготували сувеніри для мужніх воїнів, через які висловили усе тепло і ніжність до наших захисників.

У жовтні організовано виготовлення окопних свічок спільно з ГО «Подільська Ластівка» (Вінницька обласна станція юних натуралістів). Окопні свічки - це єдина альтернатива освітлення та обігріву невеликого приміщення на фронті. Задля отримання

додаткових коштів на виготовлення окопних свічок було оголошено збір макулатури, що пройшов успішно й дав змогу готувати нову партію свічок для тих, хто на передовій.

З особливою атмосферою в листопаді проходили майстер-класи з розпису екоторбин, участь у яких активно брали не лише члени коледжної родини, а й діти з особливими освітніми потребами із ГО «Сонячні діти Херсонщини» та «Сонячні діти Вінниччини».

Помітно, що подібні заходи (колективна творча справа) зближують, дозволяють відчувати власну значущість й підтримку оточення. Таким чином, розвиваємо дрібну моторику, креативність, уміння комунікувати. Так відбувається самоідентифікація як представників певної національності. І нехай оновлена Україна вкотре виникає на крові й кістах, але ми віримо, що це нація відважних, незламних, волелюбних й надзвичайно працьовитих людей. Спільні цілі споконвіку допомагали єднатися, а «сила народу в єдності, згуртованості, відданості своїй Батьківщині», як ще століття тому писав Великий Каменярь – Іван Якович Франко.

*З повагою та шаною,
члени Ради молодих учених коледжу,
Бузенко І.Л. та Сорочан А.М.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алексюк А. Загальні методи навчання в школі. Київ: Радянська школа, 1973. 255 с.
2. Астряб О. Математичні вправи на комплексні теми. Другий рік навчання. Київ: Державне видавництво України, 1925. 144 с.
3. Гончаренко С.У., Козловська І.М. Теоретичні основи дидактичної інтеграції. *Педагогіка і психологія*, 1997. № 2. С. 9-18.
4. Джус О. Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції. Монографія. Івано-Франківськ, Плай, 2002.- 260 с.
5. Музиченко А. Чтение и культура слова в современной школе (Методический очерк обучения родному языку). *Антология педагогической мысли Украинской ССР*. М: Педагогика, 1988. С. 399-400.
6. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Київ: Наукова думка. 2001. 911 с.
7. Сухомлинська О.В. Комплексне навчання в школах України. *Нариси історії українського шкільництва (1905-1933) : навч. посібник*. Київ: Заповіт, 1996. С. 176 – 207.

*Стаття надійшла до редакції
10 жовтня 2022*

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

УДК 811.161.2+821.161.2]:[373.5.015.3:005.32

БЛОУС Л. П.

*вчитель української мови та літератури Обласного наукового ліцею-інтернату
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Автор статті висвітлює проблему активізації пізнавальної діяльності учнів у концепції мовно-літературної освіти; шляхи впровадження інтерактивних технологій навчання на уроках української мови та літератури.

Ключові слова: *активізація пізнавальної діяльності учнів ,нетрадиційні підходи до класифікації методів навчання,евристичні методи навчання,когнітивні методи навчання, прийом створення «Ситуації успіху», методичний прийом «Фішбоун»*

Постановка проблеми, аналіз досліджень та публікацій. Модернізація сучасної системи освіти в Україні, адаптація її до вимог часу мають стати сьогодні основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, спонукати вітчизняну науку,техніку, культуру до виходу на світовий рівень,до національного відродження,розбудови державності та демократизації суспільства. Тому сьогодні перед освітянами стоїть завдання: не просто дати учням певні знання й уміння з будь-якої дисципліни, а й створити таку

особистість, яка здатна творчо мислити, орієнтуватись у потоці різноманітної інформації, вільно виражати власну позицію, бути емоційно й естетично чутливою.

Педагоги і психологи,методисти і дидактики переконують,що пізнавальний інтерес формується в організованій педагогічній діяльності,яка орієнтована на оволодіння знаннями та практичними навичками. Ян Коменський вважав інтерес основою навчання, адже оригінальна форма пізнання допомагає уникнути

одноманітності, сприяє широкому застосуванню ефективних методів та прийомів засвоєння учнями нових знань та формування у них творчих здібностей. Отже, для того, щоб досягти відповідного рівня навченості, креативного засвоєння учнями навчальних програм, підтримати пізнавальний інтерес молоді, спонукати учнів до творчого вирішення проблемно-пошукових ситуацій, впроваджувати нетрадиційні методи навчання, так важливо шукати нові форми й методи активізації пізнавальної діяльності учнів. До цих питань у своїх працях неодноразово зверталися і психологи, зокрема Н. Менчинська, Г. Костюк, Г. Щукіна, і дидактики, як-от: М. Данилов, І Лернер та ін. Згадані вчені в один голос стверджують, що освітній процес потребує умов, за яких реалізується пізнавальний потенціал та активність учнів, а результатом навчання стає вже не засвоєння знань, вмінь і навичок, а формування основних компетентностей, які забезпечують успіх практичної діяльності. Важливою ознакою такого підходу є гуманізм, увага та повага до особистості учня, позитивний запал, спрямований не лише на навчання, а й на розвиток особистості учня.

Нові підходи до організації уроку української мови та літератури створюють сприятливі умови для формування особистості, для розвитку творчості не тільки учня, а й вчителя. Необхідно шукати такі форми і методи проведення уроку, які захопили б, принесли радість і задоволення, активізували пізнавальну діяльність на уроках української мови та літератури. Дана стаття і є спробою висвітлити певні аспекти цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нетрадиційні підходи до

класифікації методів навчання. Поряд з уже існуючими підходами до класифікації методів навчання останнім часом вченими-дидактами розробляються альтернативні, нестандартні системи класифікацій, що дозволяють активізувати пізнавальну активність учнів.

Зупинимося та розглянемо особливості класифікації методів навчання, яку запропонував А.В.Хуторський. Ця класифікація методів навчання складається з трьох груп методів: евристичних методів, методів продуктивного навчання, системи занять, що утворені шляхом трансформації методів навчання до рівня форм навчання.

Поговоримо про характеристики окремих груп методів та прийомів навчання та їх систем за даною класифікацією, які сприяють особистісно орієнтованому творчому навчанню. Характерними ознаками груп таких методів та прийомів навчання є: навчання в ситуаціях, максимально наближених до реальних; навчання не як повідомлення знань, а як навчання практичного використання цих знань; навчання в емоційно насиченому просторі.

Методи навчання, які пропонується розглянути, базуються на експериментально встановлених фактах: у пам'яті людини залишається до 90% інформації, яку вона здобуває сама; до 50% того, що вона бачить, і лише 10% того, що вона чує.

Евристичні методи навчання. Під евристичним методом частіше за все розуміють варіант словесного методу навчання. Останні дослідження вчених-дидактів показали, що цей метод, виведений на рівень методологічного принципу, може виступити основою нового типу навчання - евристичного. У своїй «Великій дидактиці» Я.А. Каменський закликав вчителів навчати своїх учнів так, «щоб вони досліджували і

пізнавали самі предмети, а не тільки пам'ятали чужі спостереження та пояснення». В.І. Андреев називає евристичні методи основою навчально-творчої діяльності. «Евристичні методи – це система евристичних правил діяльності педагога (методи викладання) і діяльності учня (методи учіння), розроблені з урахуванням закономірностей та принципів педагогічного управління і самоуправління з метою розвитку інтуїтивних процедур діяльності учнів щодо вирішення творчих завдань»

До основних функціональних характеристик евристичних методів відносять:

- функцію «наведення» на правильні рішення;
- функцію «скорочення» варіантів за умови великої кількості можливих шляхів вирішення того чи іншого завдання.

Евристичні методи такого роду з успіхом використовують для вирішення різноманітних методичних завдань.

Методи продуктивного навчання. Навчання, що ґрунтується на продуктивній орієнтації освіти, спирається на такі види освітньої діяльності, які дозволяють учням:

- 1) пізнавати навколишній світ (когнітивні методи);
- 2) створювати при цьому освітню продукцію (креативні методи);
- 3) організовувати освітній процес (організаційні методи).

Розглянуті нами види освітньої діяльності дають можливість вибрати підґрунття для класифікації відповідних методів продуктивного навчання.

Охарактеризуємо кожен з отриманих груп методів і наведемо опис окремих з них.

Когнітивні методи навчання. Когнітивні методи навчання, або методи

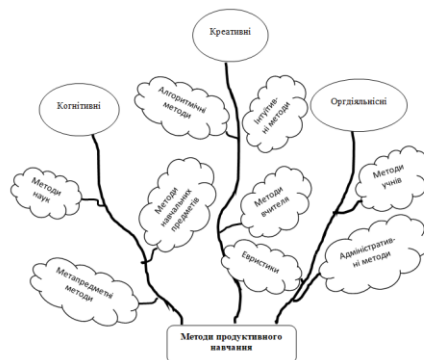
навчального пізнання, розподіляються на методи науки, методи навчальних предметів, метапредметні методи.

Розглянемо деякі з методів, що належать до групи когнітивних методів навчання.

Надзвичайно продуктивним у процесі вивчення літератури є **метод емпатії** (перевтілення), що означає досягнення почуттів іншої людини, перевтілення у стан іншого об'єкта. **Метод змістовного (смыслового) бачення** є продовженням та поглибленням попереднього методу. Одночасна концентрація свого зору та набутого досвіду і знань на освітньому об'єкті дозволяє учням зрозуміти (побачити) первопричину об'єкта.

В основі **методу символічного бачення** лежить звернення до художнього засобу літератури символу як глибинного образу реальності, що містить у собі її зміст, може виступати засобом спостереження та пізнання цієї реальності. Метод символічного бачення полягає у

можливості учня відшукати або побудувати зв'язки між об'єктом та його символом. Важливе значення має пояснення та тлумачення дітьми створених ними символів.

Метод евристичного спостереження. Спостереження як цілеспрямоване особистісне сприйняття учнем різноманітних мовних явищ є підготовчим етапом у формуванні його теоретичних знань.

Метод конструювання правил дозволяє учням не лише зазвчати правила,

що вивчаються в курсі української мови, але й можливість створювати, відкривати ці правила самими учнями.

Дослідження проводяться за зазначеним вчителем алгоритмом, який залежить від тексту та поставленого завдання.

Метод гіпотез, що дозволяє учням сконструювати версії відповідей на поставлене вчителем запитання або проблему, **метод прогнозування**, **метод помилок**, який передбачає зміну негативного ставлення до помилок, заміну його на конструктивне використання помилок сприяють поглибленню мовно-літературних освітніх процесів.

Креативні методи навчання орієнтовані на створення учнями власних освітніх продуктів. Пізнання при цьому можливе, але воно відбувається саме під час та за рахунок творчої діяльності учня. Головним результатом є отримання нового продукту.

До креативних методів належать методи, які у традиційному розумінні є інтуїтивними: метод «мозкового штурму», метод емпатії, педагогічні методи учня, що виконує роль вчителя, тощо.

Такі методи спираються на нелогічні дії учнів, які мають інтуїтивний характер. Інший вид креативних методів навчання базується на виконанні алгоритмічних приписів та інструкцій (методи синектики, «морфологічного аналізу»). Їх мета – побудова логічної опори для створення учнями освітньої продукції.

Розглянемо деякі з методів, що належать до групи креативних методів навчання.

Метод «Якби...» пропонує учням скласти опис та намалювати словесний малюнок про те, що відбудеться, якщо у світі щось зміниться.

Метод образної картини відтворює такий стан учня, коли сприйняття і розуміння об'єкта, що вивчається наче зливаються, відбувається його цілісне, нерозчленоване бачення. У результаті в учня виникає образна картина.

Метод «морфологічного аналізу», або метод багатовимірних матриць, в основу якого покладено принцип систематичного аналізу(Ф Цвіклі, Швейцарія, 1942).

У процесі розробки нової ідеї учням необхідно скласти матрицю, у якій слід розкрити повний перелік ознак даної ідеї або завдання (характеристики, процеси, параметри, критерії, тощо).

Досить цікавим прийомом, спрямованим на активізацію пізнавальної діяльності учнів, є **створення «Ситуації успіху»**. У цій технології значну увагу приділено вербальним засобам. **Прийоми «Холодний душ», «Емоційне заохочення», «Сходження до успіху», «Даю шанс», «Сповідь», «Невтручання», «Еврика», «Допомога друга»** якраз і створюють ситуацію успіху.

За технологією «Створення ситуації успіху» учні поділяються на такі категорії.

Категорія учнів «Надійні» — це учні, які мають гарні здібності, працюють самостійно, сумлінно ставляться до своїх обов'язків, упевнені. У групі такі почувуються спокійно, захищено. Основа їхньої надійності є в постійній радості. У них вона буденна, проте постійна й глибока. Такі учні мають авторитет, хоча у роботі з ними потрібна спеціальна методика.

Категорія учнів «Упевнені» — здібності таких учнів можуть бути вищими, ніж у «надійних», однак система їхньої роботи не настільки налагоджена. Періоди успіху, злету змінюються розслабленням, спадом. Учні дуже емоційно реагують на досягнення, невдачі. У групі викликають

симпатію, однак недоліки таких учнів: швидке звикання до успіху, переростання впевненості в самовпевненість.

Категорія учнів «Невпевнені» — це загалом успішні учні, пізнавальні інтереси яких пов'язані зазвичай із навчанням. Вони більш-менш відповідально ставляться до справи. Основна їхня розпізнавальна ознака — невпевненість у своїх силах. Причини цього можуть бути різними: занижена самооцінка, нестійкий настрій, складна психологічна атмосфера в сім'ї, епізодичні невдачі тощо. Найхворобливіше такі діти реагують на несправедливість викладачів, на необ'єктивність оцінювання. Вибір прийомів роботи викладача з учнями цієї категорії залежить і від особистості учня, і від рівня взаємин із викладачем, і від конкретної ситуації.

Категорія учнів «Зневірені» — це здебільшого ті, які мають прекрасну підготовку й здібності. Однак після відчутної колись радості сподівань, що здійснилися, з різних причин втратили її. Причини відчаю можуть бути різноманітними. Низка невдач, безтактність педагога, ситуація в родині, у якій спочатку вони займали місце загального улюбленця, а потім потрапили в ситуацію «Попелюшки».

Категорія учнів «Майже втрачені» — це ті, які мають чималі прогалини в знаннях, здібності різного рівня, але найчастіше — середнього або низького. Вони втратили надію на успіх, відкрито заявляють про своє небажання вчитися. Такі учні або стають зневаженими серед однолітків, дедалі більше стають замкнутими або намагаються привернути увагу до себе грубістю, неадекватною поведінкою. Учень активно шукає себе у світі дорослих, пристосовується до нього, формує основу світогляду, життєвої думки,

характеру. Допомогти таким учням повернути втрачену радість, пізнати свою власну особистість, своє «Я», зрозуміти свої потреби, прагнення, мету, ідеал, навчити радіти мистецтву слова, навчити учня гармонізувати свої бажання — це найскладніші завдання педагога, який працює з учнями цієї категорії.

Надія на успіх живе в кожній людині, але, на превеликий жаль, не кожна надія здійснюється, тому що успіх гарантований лише для тих, хто докладає власних зусиль. Способи створення ситуації успіху є різними, вони залежать від груп учнів, з якими працює викладач.

Прийоми, що можуть допомогти досягнути успіху.

Прийом «Невтручання» — максимальне надання самостійності у вирішенні проблеми.

«Холодний душ» — викладачеві не слід поспішати з поліпшенням балів, він не лише не «поливає бальзамом» зачеплене самолюбство, але й трохи «підсипає солі» (за А. С. Макаренком).

«Анонсування» — насамперед, потрібно обговорити з учнем, що йому потрібно буде зробити, провести репетицію майбутньої події.

«Невпевненим» попередня підготовка створить психологічне налаштування на можливий успіх, надасть упевненості у власних силах.

«Гидке каченя» — прийом для «зневірених» учнів. Важливо вчасно побачити їхні позитивні риси, створити всі можливі умови для тих, кому так потрібно, щоб хтось повірив у них, допоміг удосконалитися. **Сенс прийому «Емоційне заохочення»** в тому, щоб «уселити» в учня віру, похвалити за будь-що, навіть незначне; усмішкою, поглядом дати

зрозуміти, що серце й душа викладача розкриті для нього.

«Сходінки до успіху» — крок за кроком підніматися разом з учнем сходами знань.

«Емоційне блокування» — це обмеження розгортання образи, розчарування, втрати віри у власні сили. Потрібно допомогти учневі пересилити свою невдачу, відшукати її причину, переорієнтувати його з песимістичного оцінювання подій на оптимістичне.

«Стабілізація» — створення умов для того, щоб загальна позитивна реакція групи на діяльність учня не стала одноразовою, а в разі можливості часто повторювалася.

«Даю шанс» — спеціально підготовлена педагогом ситуація, за якої учень отримає можливість (неочікувану для самого себе) розкрити власні здібності.

Прийом «Сповідь» — щире звернення до найкращих почуттів учня, розкриття перед ним стану своєї душі. Однак цей прийом може дати очікуваний ефект лише в разі правильного прогнозування викладачем відповідної реакції учня.

Прийом «Спостерігай за нами» використовують для учнів з інтелектуальною занеаяністю, з лінощами думки. Сенс його полягає в тому, щоб дати можливість учню почувати радість визнання інтелектуальних сил.

«Емоційний сплеск» — це спроба дати емоційний заряд упевненості в скрутну для учня хвилину, нагадавши про його великі інтелектуальні можливості, звільнити від психологічної затисненості енергію, думку, знання.

Прийом «Обмін ролями» дає учням можливість виявити себе, наприклад, у ролі викладача, демонструє учням, що вони здатні робити набагато більше, ніж від них очікують.

«Створення ситуації змагань» — завдання педагога — виявити гідного «суперника» й утримувати ситуацію інтелектуально-творчого змагання під педагогічним контролем.

Методи активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках мови й літератури дають змогу на уроках досягати високої результативності. На зміну традиційним приходять інтерактивні. Такі методи, як «Мікрофон», «Два — чотири», «Знайди пару» уже використовують на кожному уроці. А є нові, досить цікаві, зовсім не апробовані, наприклад, «Фішбоун». Його апробація досить дієва, вона активізує пізнавальну діяльність учнів. Автором методичного прийому «Фішбоун» («Fishbone», «риб'ячий скелет, або риба») є професор Кауро Ішикава. Його прийом часто називається діаграмами Ішикава.

Зміст прийому «Фішбоун»: постановка проблеми, що вивчають на уроці;

- визначення її аспектів; знаходження аргументів, фактів на підтвердження певної думки на цю проблему.

Схема «Фішбоун» охоплює чотири основні блоки, подані у вигляді голови, кісток і хвоста риби. Кожна з них відповідає за певні нюанси:

- голова — тема або проблемне питання;
- верхні кістки — основні поняття теми (причини проблеми);
- нижні кісточки — факти (аргументи);
- хвіст — висновок.

Найважливіші поняття розміщують ближче до голови. Записи мають бути стислими, ключовими словами або фразами, що відображають зміст.

Методів і прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності дітей дуже багато. Практика давно переконала в непорушній формулі: наскільки успішно й повно буде активізовано пізнавальний

процес, настільки високими будуть результати навчання.

У практиці своєї роботи використовую такі прийоми:

1. «Я – образ». За допомогою цього прийому удосконалюється монологічне мовлення, розвивається творча уява. На уроці дитина обирає певний образ. Наприклад: «Я – осінній кленовий листочок», «Я – веселий, безтурботний дощик», «Я – квітка сон-трава». Цей прийом використовую і усно, і під час написання творів-мініатюр, взаємодиктантів, виконуючи вправи на спостереження.

2. «Оповідання-ланцюжок». У групах перший учень придумує речення, а кожний наступний додає своє, щоб разом утворилося коротке змістовне оповідання (тему пропоную я або самі учасники групи).

3. «Асоціації». Учителю диктує слова, а учні повинні записати слова-асоціації.

4. «Збирачі скарбів». Завдання учням: скласти словничок (антонімів, синонімів, тематичні, логічні тощо).

- «Подумай». Творчий словниковий диктант: записати дані визначення одним словом: Прислівник, який означає день, коли відбувається розмова. Присвійний прикметник чоловічого роду, утворений від іменника рибалка.

Одним із методів роботи, що сприяє розвитку пізнавальної активності учнів є гра. За словами В. Сухомлинського, гра завжди є величезним вікном, через яке в духовний світ дитини вливається потік уявлень та понять про довколишнє середовище. Саме ігри надають можливість ефективної організації взаємодії педагога і учнів, продуктивної форми їхнього спілкування з елементами змагання, безпосередності, інтересу. Гра – це творчість і праця. У грі в учнів

виробляються звички зосереджуватися, думати самостійно, розвиваються увага, потяг до знань. Захопившись, учні не помічають, що вчаться, орієнтуються у незвичних ситуаціях, поповнюють запас уявлень, понять, розвивають фантазію. Навіть найпасивніші розпочинають грати з великим бажанням, докладаючи зусиль, щоб не підвести товаришів по грі.

У дидактичних іграх виробляється автоматизм дії, серйозне ставлення до предмета, реалізуються ідеї співробітництва, змагання, самоврядування, виховання через колектив, залучення учнів до творчості, виховання відповідальності кожного за навчання та дисципліна. У ході дидактичної гри учаснику необхідно максимально мобілізувати свої знання, досвід, уяву.

Інтерактивні ігри можна використовувати на всіх етапах уроку, головне змістити увагу учнів із зовнішніх ознак гри на її суть.

Використовую такі види ігор:

1. Рольові ігри, у яких учні беруть на себе різні соціальні ролі (журналіста, вченого, сценариста). Наприклад, при вивченні теми «Діалог» рольові ігри «В їдальні», «В бібліотеці».

2. Ділова гра – імітація ситуації з моделювання професійної чи іншої діяльності. Наприклад, на уроках розвитку зв'язного мовлення «ділова телефона розмова», «написання службового листа, розписки, протоколу».

3. Сюжетна гра – гра, в якій діти відтворюють сюжети художньої літератури або реального життя.

4. Дидактична гра (подорож, заочна екскурсія, турнір).

Часто використовую прийом редагування, по-різному видозмінюючи його. Наприклад, пропоную учням знайти у

тексті 6 помилок, але насправді їх там більше. Так бачу, чи вийде учень за межі поставленого завдання.

Прийом «Переклад з української». Виправити текст, «начинений», сленговими словами, жаргонізмами або діалектизмами.

Гру «Латка на фразеологізмі» можна використовувати як фізкультхвилинку. Учитель зачитує фразеологізми, а учні показують «латки» – пропущені слова (частини тіла).

Тримати ... за вітром (ніс).

І за ... не свербить (вухо).

Активізації пізнавальної діяльності сприяють і уроки-роздуми.

Зокрема проводила уроки роздуми на такі теми: «Доля жінки-матері у творчості Т. Шевченка і в історії мого народу», «Чому сьогодні особливо актуальними є слова В. Симоненка «Можна все на світі вибирати синові, вибрати не можна тільки Батьківщину»?».

Використовую і такий вид роботи, як створення реклами за прочитаним твором. Це сприяє розвитку пам'яті, кмітливості, уважності, вдосконалення вміння логічно мислити, комбінувати.

Щоб поставити учнів у ситуацію активної мислительної пошукової

діяльності під час вивчення літератури, використовую пошукові дослідницькі завдання випереджувального характеру. Так добре продумана і організована пошукова-дослідницька робота дає змогу підвищити пізнавальну активність школярів, їхній інтерес до процесу навчання, самостійність.

Висновки. Нині, крім запровадження нових прогресивних методик, слід змінити саму ідеологію навчання й виховання. Головне — навчити дитину вчитися й переконати її в тому, що вона сама визначає свою долю.

Одним зі шляхів удосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання української мови та літератури є інтенсифікація навчання, що передбачає по-новому структурований зміст, запровадження сучасних інформаційних технологій, які зумовлюють формування пізнавальних інтересів, глибше сприйняття й розуміння теоретичного матеріалу. Традиційні методи навчання замінюються інноваційними, що передбачають зміну акцентів у навчальній діяльності, спрямованій на інтелектуальний розвиток учнів за рахунок зменшення частки репродуктивної діяльності.

*Стаття надійшла до редакції
12 жовтня 2022*

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

УДК 373.3:81.161.2]-026.15

ГАВРИЛЮК АНАСТАСІЯ

*магістрантка Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

У статті досліджено особливості розвитку креативного мислення молодших школярів інструментами інноваційних технологій. Розкрито зміст понять «мислення», «творчість», «креативне мислення». Обґрунтовано необхідність упровадження в освітній процес початкової школи сучасних освітніх технологій.

Ключові слова: креативне мислення, творчі здібності, інноваційні технології.